

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan
SoL 067
Höstterminen 2005

BILD SOM METOD

MÖJLIGHETER OCH HINDER I SOCIALT ARBETE

Redaktörer: Rebecca Kapner
Anita Åkerman
Ansvarig utgivare: Ingrid Runesson

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine what possibilities and obstacles there are in using art as a method in social work with children and youth. Our questions were:

- When and where is art as a method used in social work with children and youth?
- How is art as a method used with children and youth?
- What are the possibilities and obstacles in using art as a method with children and youth?
- When can art as a method be useful in social work with children and youth?

The essay was based on qualitative interviews, literature and material from the Internet. On the basis of our research findings we could see that art as a method can be used with children and youth with various kinds of problems and can exist in many different areas of social work. Our interviews showed that art as a method can be used in many various work procedures. It has been shown that there are both possibilities and obstacles in working with art as a method in social work with children and youth. The study showed that art as a method can be useful in many areas in social work.

*”It Is Only in Being Creative
That the Individual
Discovers the Self.”*

D. W. Winnicott

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord

1. Inledning.....	7
1.1 Problemformulering.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Begreppsdiskussion och avgränsningar.....	7
2. Metod.....	9
2.1 Metodval.....	9
2.2 Urval.....	9
2.3 Etiska överväganden.....	10
2.4 Intervjuer.....	10
2.5 Bearbetning, analys och redovisning.....	11
2.6 Metoddiskussion.....	11
2.7 Källkritik	12
2.8 Disposition.....	12
3. Tidigare Forskning	12
3.1 Bild	13
3.2 Bild, barn och unga	13
3.3 Teoretiska perspektiv.....	14
3.4 Bildterapi.....	16
3.5 Symbolterapi.....	17
3.6 Symbolpedagogik	18
3.7 Bild som metod och Socialt arbete	18
4. Organisationsteoretiskt perspektiv	19

5. Redovisning och analys av intervjuer.....	20
5.1 Barn och ungas problematik.....	20
5.2 Bild som arbetsmetod.....	22
5.3 Möjligheter med bild.....	28
5.4 Hinder med bild.....	32
5.5 Bild inom socialt arbete.....	36
6. Resultatsammanfattning	40
7. Slutdiskussion.....	42

Källförteckning

Bilaga

Intervjuguide

Omslagsillustration från boken: "Att måla med barn i behov av själslig vård", Eve-Lis Damm, (2002).

Citat från boken "Art therapy – an introduction", Judith Rubin (1998).

FÖRORD

Denna uppsats har kommit till med hjälp av alla de suveräna människor vi har varit i kontakt med och vi vill därför rikta ett stort tack till dessa:

TACK!

Jens Sjögren, församlingspedagog och symbolpedagog i Hässleholm församling

Katarina Karlsson, instruktör och bildterapeut på BUP i Lund

Annika Tibblin, Vitalitetskliniken (psykolog och bildterapeut på Barnhälsovården i Lund, augusti 2000 – januari 2002)

Lena Rydberg, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad

Eva Nilsson, socialpedagog och symbolpedagog på Resursskolan i Helsingborg

Susanne Sjölin, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad

Agneta Sofiadotter, bildterapeut på Barnhabiliteringen i Lund

Liselotte Stålhammar, socionom och symbolterapeut på BUP i Ängelholm

Gunilla Aurell, kurator och bildterapeut på Psykiatrin i Trelleborg

Kerstin Larsson, familjehemssekreterare och symbolpedagog på Socialförvaltningen i Växjö

Vi vill slutligen rikta ett stort tack till vår handledare Ingrid Runesson som har varit ett ovärderligt stöd under arbetets gång.

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Det finns barn och unga som växer upp under problematiska förhållanden och som av olika anledningar är i behov av stöd i olika former av socialt arbete. I socialt arbete i USA efterfrågas hur man kan använda sig av bild som metod med barn och unga som har det svårt. Detta har Cathy Malchiodi (1997), som är amerikansk forskare i bildterapi uppmärksammat. Cathy Malchiodi är utbildare i bildterapi samt författare till ett 40-tal publikationer i ämnet bild med barn (1997). Bildterapi, symbolterapi och symbolpedagogik kan vara exempel på sådana metoder men dessa är ännu inte speciellt utbredda inom socialt arbete med barn och unga i Sverige. Vi vill studera vilka möjligheter och hinder det finns att använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Vi föreställer oss att bild som metod är bra att använda när det handlar om barn och unga som har svårt att tala om och visa sina känslor, tankar och upplevelser. Är det verkligen så? När är bild som metod olämplig i socialt arbete med barn och unga? Dessa frågor vill vi belysa ur ett brett perspektiv. Intresset av bild som metod har funnits länge hos oss, då vi båda under många år haft ett stort konstintresse. Genom detta har vi även skapat ett intresse för hur bilden kan användas som ett annat språk tillsammans med det verbala. Genom denna uppsats vill vi öka både vår egen och andras kunskaper om bild som metod för barn och unga i socialt arbete.

1.2 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte är att undersöka vilka möjligheter och hinder det finns med att använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga.

Våra frågeställningar lyder:

- När och var används bild som metod i socialt arbete med barn och unga?
- Hur används bild som metod med barn och unga?
- Vilka möjligheter och hinder finns med att använda bild som metod med barn och unga?
- När kan bild som metod vara användbart i socialt arbete med barn och unga?

1.3 Begreppsdiskussion och avgränsningar

Vi kommer att använda oss av samma definition av begreppen, under resten av vår uppsats, som de är förklarade i detta avsnitt.

Bild som metod

I litteraturen finns det många olika uttryck för bildens användning som metod (till exempel Malchiodi, 1997; Rubin; 1998, Högberg; 1996). Bild som metod är i vår uppsats ett samlingsnamn för hur man som professionell inom socialt arbete kan arbeta med bilden terapeutiskt, pedagogiskt och som ett kommunikationsmedel. Vi har i vår uppsats valt att skriva ut bildterapi när det i litteraturen handlar om enbart bildterapi. Står det någon annan benämning i litteraturen kallar vi det bild som metod.

Socialt arbete

Några klara och entydiga svar på frågan ”Vad är socialt arbete?” finns inte. Det tycks vara svårt att hitta en enhetlig definition eller en gemensam grund på vilket allt socialt arbete vilar (Meeuwisse, Swärd, 2000). Haluk Soydan (1993), sociolog och forskare i socialt arbete vid högskolan i Örebro, skriver att det är vanligt att man i litteraturen skiljer mellan socialt arbete som praktisk verksamhet och som akademiskt ämne och/eller forskningstradition. Han skriver vidare att socialt arbete som praktisk verksamhet syftar till att hjälpa människor som drabbats av sociala problem av något slag.

Detta menar vi är ett begränsat sätt att karaktärisera socialt arbete som praktisk verksamhet eftersom det saknas antydning om förebyggande socialt arbete på individnivå, gruppnivå och samhällsarbete. Vi har, i vårt arbete, valt en vidare definition än Soydan (1993), då vi menar att man i socialt arbete kan arbeta förebyggande utan att problem ska ha behövt uppstå. När vi i vårt arbete använder oss av begreppet socialt arbete menar vi, efter inspiration av Soydan (1993), ”ett speciellt sätt att bistå människor att möta sina personliga och sociala behov och att få till stånd god anpassning i individens sociala relationer”. I denna definition innefattas därmed personal på Barn och Ungdomspsykiatriska avdelningar och Barnhabiliteringen samt lärare och fritidsledare på skola och fritidsgårdar. Med andra ord inkluderas alla våra intervjupersoners arbete i vår definition av socialt arbete; det vill säga specialpedagog, instruktör och socionom på BUP, psykolog på Barnhälsovården, bildterapeut på Barnhabiliteringen, socialpedagog på Resursskolan, familjehemssekreterare på Socialförvaltningen och församlingspedagog i Svenska kyrkan.

Barn och unga

I vår uppsats är barn och unga ett begrepp som omfattar individer från 3 år upp till 20 år. Att vi valt ordet unga istället för ungdomar beror på att vi valt ett begrepp utifrån den aktuella

kurs vi går som heter just "Barn och Unga". Detta begrepp använder vi om det inte handlar om enbart barn, från tre till tolv år, då vi skriver enbart barn.

Vårt arbete avgränsas genom att det grundar sig i våra intervjupersoners åsikter och deras erfarenheter med att jobba med bild som metod med barn och unga i socialt arbete. Därmed blir vårt arbete belyst ur deras perspektiv och ger således inte någon generell bild av hur man kan arbeta med bild som metod med barn och unga i socialt arbete.

2. METOD

Under denna rubrik beskriver vi hur vi gick tillväga för att genomföra och analysera vår studie. Vi redovisar även våra motiv till metodval, våra urvalskriterier, källkritik samt etiska överväganden.

2.1 Metodval

Vi vill undersöka vilka möjligheter och hinder det finns för att använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Det gör vi bäst genom en kvalitativ undersökning då vi tror att denna metod kommer att ge oss en djupare förståelse för de möjligheter och hinder som finns med bild som metod inom socialt arbete med barn och unga. I "Forskningshandboken" skriver Denscombe (2000) att ord är det centrala för en kvalitativ analys. Det är viktigt för vår uppsats syfte att intervjupersonerna ska kunna uttrycka sig relativt fritt med egna ord för att deras praktiska och teoretiska kunskap ska kunna lyftas fram. I boken "Forskningsmetodik" (Holme & Solvang, 1997) står det att intervjuer jämfört med enkäter ger en djupare förståelse, sammanhang och en helhet på det problem som ska undersökas. Utöver våra intervjuer har vi använt oss av sekundärdata från böcker och information från Internet.

2.2 Urval

I vår undersökning eftersträvade vi att få ett brett spektrum av hur man kan använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Vi ville dels intervjua personer inom många olika arbetsfält med olika yrkeskategorier, samtidigt som vi ville att intervjupersonerna skulle ha en utbildning i sitt arbete med bild som metod. Vi har därför intervjuat personer som genomgått utbildning i bildterapi, symbolterapi samt symbolpedagogik. Detta för att vi tror att dessa har en stor kunskap om bild som arbetsmetod och bäst förutsättning att berätta för oss om vilka möjligheter och hinder det finns för att använda bild som metod i socialt arbete med barn och

unga. Vårt urval är vad Halvorsen (1992) benämner ett strategiskt urval; ett urval som grundar sig på att välja ut de informanter som har stor kunskap i ämnet.

Vi började leta efter tänkbara intervjupersoner genom att ringa kommunens och landstingens växlar och även privata terapeuter. Detta ledde till att vi blev tipsade och vidarelussade till personer man trodde jobbade med bild med barn och unga. Att urval av informanter ofta görs utifrån en snöbollseffekt nämner Halvorsen (1992). Ibland ledde detta till att vi fick tag i en intervjuperson men allt som oftast blev vi hänvisade vidare. Vi kom därför att leta efter intervjupersoner i hela Skåne län samt i Växjö kommun. Vi hamnade till slut i en återvändsgränd, då vi blev hänvisade till personer vi redan hade ringt. Då hade vi fått tag i fyra bildterapeuter, tre symbolterapeuter och tre symbolpedagoger, sammanlagt tio intervjupersoner.

2.3 Etiska överväganden

Efter varje intervju har vi tydliggjort för våra intervjupersoner att detta kommer att bli ett offentligt material och förfrågat oss om vi i uppsatsen kunnat ange dem vid namn. Samtliga intervjupersoner uppgav att det gick alldeles utmärkt, vilket gjort att vi inte kommer att anonymisera de citat vi hämtat från våra intervjuutskrifter.

2.4 Intervjuer

De vi intervjuade var:

Jens Sjögren, församlingspedagog och symbolpedagog i Hässleholm församling

Katarina Karlsson, instruktör och bildterapeut på BUP i Lund

Annika Tibblin, psykolog och bildterapeut på Barnhälsovården i Lund, augusti 2000 – januari 2002

Lena Rydberg, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad

Eva Nilsson, socialpedagog och symbolpedagog på Resursskolan i Helsingborg

Susanne Sjölin, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad

Agneta Sofiadotter, bildterapeut på Barnhabiliteringen i Lund

Liselotte Stålhammar, symbolterapeut på BUP i Ängelholm

Gunilla Aurell, kurator och bildterapeut på Psykiatri i Trelleborg

Kerstin Larsson, familjehemssekreterare och symbolpedagog på Socialförvaltningen i Växjö

Intervjupersonerna intervjuade vi i deras tjänsterum eller på deras arbetsplats. Under alla intervjuerna var vi närvarande båda två. Intervjuerna tog mellan 40 minuter och en timme. Vid intervjuerna använde vi oss av en intervjuguide (se Bilaga 1). Vi har valt att ställa öppna frågor för att få så uttömmande svar som möjligt. För att få vissa, för oss centrala, uppgifter belysta har vi även underfrågor om vi inte skulle få svar på dessa i den första frågan. Alla intervjuer spelades först in på band för att sedan direkt transkriberas på papper.

2.5 Bearbetning, analys och redovisning

Intervjuerna sammanställdes utifrån svaren på frågorna. Därefter har vi bearbetat materialet genom att dela in svaren på frågorna efter teman. Denscombe (2000) skriver att en viktig del i det kvalitativa arbetet handlar om att försöka identifiera mönster och processer, gemensamma drag och skillnader. Då forskaren går igenom sitt råmaterial ska han eller hon söka efter återkommande teman som träder fram (2000). I redovisningen av resultat och analys jämför vi de olika intervjupersonernas svar utifrån vårt syfte och våra frågeställningar. Under arbetets gång har vi eftersträvat att knyta an våra intervjusvar till tidigare och aktuell forskning samt teoretiska perspektiv vi funnit relevanta för ämnet och som knyter an till materialet. Vi har i vårt arbete valt att inte dela upp redovisning av resultat och analys i separata avsnitt.

När vi i uppsatsen använt oss av citat från våra intervjupersoner har vi i vissa fall valt att ändra det talspråk som gjort meningarna svåra att förstå. Innebörden i citatet är dock inte ändrad och vi har försökt att bevara intervjupersonens karaktäristiska sätt att uttrycka sig på. Denscombe (2000) skriver att det talade ordet då och då behöver ändras så att det blir begripligt i skriftlig form.

2.6 Metoddiskussion

Det har varit intressant och det har gett bredare svar på våra frågor att intervjua personal utifrån att de ingår i ett flertal olika yrkeskategorier. Svagheten med intervjuerna får anses vara det begränsade antalet som på intet sätt ger en heltäckande bild. En brist kan vara att vi i vårt arbete vill se vilka möjligheter och hinder det finns för att använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga utan att vi tar in barn och ungas erfarenhet av bilder.

I vårt arbete har vi vänt oss till personer som redan arbetar professionellt med bild som metod och redan ser detta som ett positivt arbetssätt. Detta ser vi som en svaghet då det kunde ha kommit fram ett annat resultat om vi även intervjuat socialarbetare som inte arbetar med bild

som metod. Kanske skulle de som inte arbetar med bild som metod se andra möjligheter och hinder, då skulle kanske andra resultat komma fram.

2.7 Källkritik

Vi använde oss av olika bibliotekskataloger under vårt sökande efter litteratur till vår uppsats. Vi sökte både i Lovisa och Libris. Vi har fått tag i väldigt mycket litteratur om barn och bild. Vi upptäckte att det internationellt finns mer forskning som är empiriskt grundad. Vi har fått tag i två internationella böcker om bild som metod men hade gärna önskat att vi fått tag i fler. Bland annat fann vi i Libris några amerikanska och franska forskningsartiklar samt en amerikansk bok som fokuserade på bild och barn, men det hade varit för dyrt och tidskrävande för oss att beställa dem. Vi använde oss även av annan litteratur källförteckningar för att få tips om böcker som kunde vara relevant för vår uppsats och fick även tips av våra intervjupersoner. En svaghet i vårt arbete är att vi använder oss av Åke Högbergs litteratur som även utbildat våra intervjupersoner i symbolterapi och symbolpedagogik. Detta kan ge en ensidig vinkling. En av intervjupersonerna har vi intervjuat utifrån hennes tidigare arbete med bildterapi med barn och unga, därmed baseras hennes svar på hur hon arbetade då. Detta ser vi inte som en svaghet.

2.8 Disposition

Uppsatsens vidare framställning inleds med ett kapitel om tidigare forskning där vi belyser begreppet bild, bild, barn och unga och hur man kan arbeta med bild som metod professionellt. Här tar vi även upp två teoretiska perspektiv med vilka man kan arbeta med bild som metod och slutligen huruvida bild som metod kan kopplas till socialt arbete. Sedan följer ett kapitel där vi beskriver ett organisationsteoretiskt perspektiv vilken vi har valt att belysa och förstå vårt arbete utifrån. Därefter följer redovisning och analys av intervjuerna och sist ett kapitel där vi skriver en resultatsammanfattning och en slutdiskussion där vi diskuterar resultat och tar upp det som vi funnit särskilt intressant.

3. TIDIGARE FORSKNING

Vi har valt att presentera tidigare forskning som beskriver begreppet bild, bild, barn och unga samt hur man kan arbeta med bild som metod professionellt idag utifrån om man är bildterapeut, symbolterapeut samt symbolpedagog. Vi presenterar även två teoretiska perspektiv som man kan använda sig av då man arbetar med bild som metod. Anledningen till

att vi har valt ovanstående är för att det skall ge läsaren en kunskap som berör vårt syfte och våra frågeställningar och som är relevant för vårt ämne.

3.1 Bild

Så länge det har funnits människor på jorden, så länge har också bilden funnits som uttryck för människans behov och drömmar. Bevis för detta är bland annat de grottmålningar från stenålderstiden som man har hittat i södra Frankrike och norra Spanien. I alla olika kulturer har människan skapat konst och i väst kan vi genom århundradena följa hur tidigare generationer förmedlat sig till eftervärlden. Varje epok i historien har sin stil och i konsten ges uttryck för vad vi känner och tänker. Att skapa bilder är ett av människans många uttrycks sätt. (Luterkort, 1999).

För oss nutidsmänniskor är orden och språket vårt mest uppenbara sätt att kommunicera. Vår förmåga att formulera oss, beskriva och precisera är stor. När någon inte uttrycker sig så väl är vi ofta bra på att ändå förstå vad han eller hon menar. Men det finns tillfällen då vi ställs inför ordens otillräcklighet - när vi blir mållösa. Det kan röra sig om en fantastisk skönhetsupplevelse eller om så hemska saker att de inte kan beskrivas. I bild kan våra inre upplevelser hitta sina yttre uttrycksformer i ett symboliskt språk. Omedvetet material kan få ett uttrycks sätt som det tidigare saknat. Bildspråket kan ibland vara rikare än det verbala språket, speciellt när det gäller känslor och stämningar. Det är mångskiftande och kan användas när ord är omöjliga eller otillräckliga (Alm, 1999).

3.2 Bild, barn och unga

Intresset för att utforska barn och ungas bilder vaknade under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal. Under denna period växte det fram ett intresse för barnet och den unga. Psykologiämnet var då fortfarande ungt och det fanns inte någon dominant metod för att utforska barn och ungas bilder. I mellan- och efterkrigstidens Europa fick intresset för barnbilder uppmärksamhet genom bland annat konstnärerna Klee och Picasso samt andra konstnärer som uttryckte sin beundran för den barnsliga konsten (Aronsson, 1997). Barnbilden har under efterkrigstiden studerats utifrån frågor kring barn och ungas intellekt eller utifrån kliniska frågor kring emotionell normalitet. Det har knappast funnits något övergripande perspektiv kring hur barnet använder hela sin personlighet i bilden. Man har ofta studerat barns bilder som symptom på något, inte som något intressant i sig. Forskningen har oftast inriktats mot den färdiga bilden, inte mot själva arbetsprocessen. Socialpsykologen Karin Aronsson menar att

trenden har vänt på senare tid. Flera forskare har intresserat sig för själva bildprocessen. Det har även vuxit fram ett nytt intresse för barns visuella tänkande (Aronsson, 1997).

För barn och unga är det naturligt att göra egna bilder. Lika naturligt som att tala, sjunga, dansa och leka. Alla dessa olika aktiviteter brukar finnas tillgängliga för dem på ett helt naturligt sätt i deras vardag. För ett barn är bild ett språk jämställt med och lika viktigt som det verbala språket. Syftet med att göra en bild behöver inte handla om att visa sin skicklighet som många tror. Istället handlar det om att lätta sitt hjärta, tala om det som känns angeläget och göra svåra saker lite mer begripliga (Thomaeus, 1980).

3.3 Teoretiska perspektiv

Det finns flera olika teoretiska perspektiv som man kan använda i arbetet med bild som metod till exempel objektteorin, affektteorin och kognitiv teori (Alm, 1999). Vi har dock valt att ta upp ett jungianskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv i vårt arbete, då det var två vanliga teoretiska perspektiv bland våra intervjupersoner.

Psykoanalytikern Carl Gustav Jung kan ses som en av förgrundsgestalterna inom bildterapi genom sitt intresse för människan och hennes symboler. Han var den förste terapeut som uppmanade sina patienter att uttrycka sig i bild och en bildterapeutisk skola bygger på Jungs läror. I *jungiansk analys* är det väsentligt att terapeuten förstår att tolka de symboler som förekommer i bildmaterialet. Detta kräver att terapeuten äger kunskaper om många skilda områden som exempelvis mytologi, religion, filosofi och alkemi för att kunna förstå de arketytiska uttryck som kommer fram i patientens symboler och fria associationer (Alm, 1999). Att arbeta bildterapeutiskt har visat sig möjligt utifrån olika teoribildningar mycket beroende på bildterapiens icke-verbala karaktär. Orden blir inte det primära. Det är kanske därför, menar bildterapeuten Annika Alm (1999), som det fortfarande saknas en genomgående teoretisk modell i det som skrivits speciellt om bildterapi. Formulerandet av en specifik bildterapeutisk teori befinner sig ännu på ett tidigt stadium och fortsatt utforskande av den bildterapeutiska processen och tekniken behövs. Det skulle behövas en bildterapeutisk modell som kan ge möjlighet att sätta in skilda tillämpningar i ett gemensamt sammanhang (Alm, 1999).

När man arbetar med bild som metod med barn och unga både terapeutiskt, pedagogiskt och kommunikativt i socialt arbete är det viktigt att ha en god kunskap och förståelse för normala

utvecklingsstadier i barns bilder, det vill säga *utvecklingspsykologi*. Genom att förstå dessa stadier och hur det kan se ut i den färdigställda bilden, är de personer som arbetar med bilden i socialt arbete i stånd att bedöma vilka kvaliteter i barn och ungas bilder som är ovanliga för en viss ålder och kan upptäcka avvikelser i innehåll och form. Det är också bra att känna till dessa utvecklingsstadier då många barn och unga som har svårigheter på grund av känslomässiga, kognitiva eller andra orsaker då bilden är en tillgång för att förstå barn och unga ur en utvecklingsmässig synpunkt (Malchiodi, 1997).

Nedan beskriver vi mycket kortfattat de utvecklingsstadier Cathy Malchiodi (1997) tar upp i ”Breaking the Silence”. Det *första stadiet*, klotterstadiet är när barn i två till tre årsåldern börjar rita streck och prickar. Det blir efter hand mer kontrollerat och vid tre till fyra årsåldern börjar barnen namnge sitt klotter och hitta på historier kring bilderna, detta sker i det *andra stadiet*. Barnen ritade inte något som föreställer något i dessa två stadier utan använder mer sitt klottrande för att träna former och koordination. Runt fyra års ålder börjat de att även skildra verkligheten, då blir resultatet och inte bara aktiviteten viktig. Detta är det *tredje stadiet* och människor börjar ta form och kan befinna sig lite varstans på pappret. Barn är i detta stadium, fyra till sex år, mer intresserade av att rita och måla figurer eller objekt än hur de färglägger dessa. Barnet använder oftast färg efter tycke och smak men börjar så smått att associera färger de använder i bilden med hur de uppfattar det i verkligheten. Detta blir mer påtagligt i det *fjärde stadiet*, det schematiska stadiet där barnet är mellan sex och nio år. Barnet ritade och målar enligt vissa återkommande scheman, till exempel hus, djur och människor. Barnet har bättre kunskaper och kan tolka verkligheten på ett mer adekvat sätt än vad de visar i sina teckningar. Teckningarna styrs av vad barnet vet finns, inte vad som kan ses. Målningarna utgörs ofta av en baslinje, till exempel ritade de ett vågrätt område som representerar gräs vilket en figur står på, överst i bilden är en horisont av blå himmel. Man lägger betoning på det som är viktigt i bilden genom att göra detta större eller utebli med sådant det upplever som mindre viktigt. Det *femte stadiet* inträffar när barnet är mellan nio till tolv år. Här börjar barnet och den unga få fram en mer realistisk och tredimensionell bild, där målningen får ett djup. Man ser att trädens löv kan ha olika nyanser och att människan har fler detaljer än som tidigare tagits med i målningen, till exempel vad som utseendemässigt kan skilja kvinnor och män åt. Slutligen når barnen och de unga, från tretton år och framåt, *det sjätte stadiet*. Detta karakteriseras utifrån att barn och unga lär sig att mer korrekt skapa en bild utifrån olika perspektiv, de kan måla mer detaljerat, är mer uppmärksamma i valet av färg och kan skapa abstrakta målningar (Malchiodi, 1997).

3.4 Bildterapi

Bildterapi är en konstnärlig terapiform som omfattar och integrerar konst och psykoterapi. Den som går i bildterapi målar bilder där det egna personliga uttrycket i bilden och dess innehåll är betydelsefullt. Detta bildskapande utvecklas och fördjupas inom en psykoterapeutisk relation. Det sker ett möte och en dialog mellan klient och terapeut där bilden, synlig för båda, är en utgångspunkt i terapin (Alm, 1999).

”Bilden som uttrycksmedel är symbolisk, mångtydig och komplex. Den speglar vårt medvetna jag och vår omedvetna inre värld. I bild förmedlar vi vår personliga historia, men också stundens känsla. I bilder finner vi ett språk då orden saknas eller känns otillräckliga. Känslor och upplevelser ges ett uttryck som så småningom länkas till det verbala språket.” (Alm, 1999, s 31)

Att göra en bild är en skapande handling, något aktivt som ger både glädje och självkänsla. Barnet och den unga blir dirigenten som själv gör bilderna och tillsammans med terapeuten tolkar det han eller hon har gjort. De upphör också, åtminstone så länge den skapande handlingen pågår, att vara offer för sina konflikter. ”Hotfulla tankespöken som målas känns ofta mindre hotande och mer hanterliga” (Alm, 1999, s 32). Bildterapi har ett språk som kan användas av de flesta människor på lika villkor, i motsats till det verbala språket som ofta kan användas som ett utslagningsverktyg och maktvapen. Barnet och den unga kan måla ångestfyllda situationer han eller hon upplevt och därmed få en distans som gör att det går att tackla dessa situationer bättre. De kan i bilden exempelvis uttrycka starka aggressiva känslor på ett icke-skadande sätt, och därmed kanske lätta på spänningar som annars känns olidliga (Alm, 1999).

”En av bildterapiens målsättningar är att hjälpa den enskilda människan att återerövra sitt glömda språk, så att hon kan uttrycka sina känslor och upplevelser på sitt eget sätt även i bild och tro på det hon ser. Få hjälp att spegla sig själv, upptäcka sin inre värld och förankra den i verkligheten” (Alm, 1999, s 32).

Bildterapi kan bedrivas individuellt och i grupp, med barn såväl som med vuxna. I grupp-terapi blir alla klienter involverade i bildprocessen. Det faktum att många är hämmade inför bildskapande anses som en fördel, menar Annika Alm (1999), då det innebär att vårt försvar här inte är så väl utbyggt. All förståndighet och argumentation försvinner automatiskt, vilket gör att de konventionella försvaren lättare kan passeras och den centrala problematiken kommer fram snabbare (Alm, 1999).

Bildterapeutens roll

För att arbeta som bildterapeut krävs både en psykoterapeutisk och en konstnärlig utbildning och en integrering av dessa¹. Det egna bildskapandet är viktigt ur flera aspekter. Det är nödvändigt att terapeuten har en personlig erfarenhet av hur själva bildskapandet fungerar, är tränad i bildseende och har lärt sig uppleva färg och form. Det finns annars en risk att bilden och bildskapandet kommer i andra hand och att man lägger tonvikten på verbalisering och tolkningar. Det är viktigt att kunna "känna" bilderna, inte bara se dem. Annars tappar man bort det väsentliga med bildterapi (Alm, 1999).

Tolkning inom bildterapi bygger på klientens egna upplevelser och insikter. Bildterapeuten tolkar i regel inte direkt den omedvetna innebörden utan använder sin kunskap för att lättare försöka få klienten att ge uttryck åt ett emotionellt laddat material i skapandet. Klientens kreativitet kan alltför lätt förstöras av en terapeut som vet för mycket. Psykologen och barnläkaren, Donald Winnicott, har uttryckt att det inte spelar någon roll hur mycket terapeuten vet, bara han kan dölja det eller avstå från att tala om att han vet så att han inte hämmar klienternas kreativa process (Alm, 1999).

3.5 Symbolterapi

Ordet symbol kommer från grekiska symbolon, som betyder; sätta samman, göra helt. Symbolerna sätter samman personligheten och lyfter fram de aspekter som vi inte har kontakt med. Symbolterapiutbildningen riktar sig till dem som redan är terapeuter och har en terapeutisk grundutbildning² (www.symbolon.se).

Människan har en tidigt utvecklad förmåga att gestalta och uttrycka sina inre känslor och upplevelser i symbolform till exempel i lek, rollspel, kreativitet och drömmar. Det som är svårt att fånga i ord försöker man förmedla med hjälp av bildspråk, poesi, sagor och myter. Det symboliska sättet att uppfatta och uppleva rör sig i en annan dimension än vårt vanliga konkreta tänkande. Symbolspråket går inte att "översätta" eller tolka till vårt medvetna och kontrollerande språk utan att viktig laddning och meningsfullhet förloras. Med olika symboliska metoder kan vi få kontakt med behov, värderingar och föreställningar, som är mer eller mindre omedvetna och styrande för oss. Vi kan även omvärdera tidiga beslut om oss

¹ I Sverige finns idag en Bildterapiutbildning på Folkuniversitetet i Uppsala samt två 40 poängskurser på Universitetet i Stockholm och Umeå. Utbildningen i Umeå är riktad till arbetsterapeuter.

² Denna utbildning "Symbolon" finns endast i Göteborg och bedrivs av psykologen och psykoterapeuten, Åke Högberg.

själva. Att använda symboler är verksamt och kraftfullt både vid terapi och i olika pedagogiska sammanhang. Genom symbolspråket kan man på ett effektivt sätt få tillgång till det undermedvetna. Symbolterapi innebär att komplettera det vanliga samtalet på flera olika uttrycksätt med till exempel bild, berättelser, poesi, musik, drama och rörelse. Det innebär inte bara en rad olika uttrycksätt - kombinationen bildar en helhet som blir mer än delarna. Symbolterapi möjliggör förändringar direkt i vårt inre (www.symbolterapi.com).

”En djup och långsiktig personlighetsutveckling kan ske i *själva symbolvärlden*. De sidor av personligheten som låsts i en tidig fixering kan frigöras och utvecklas. Det handlar om primära, mycket avgörande aspekter av personligheten, att hantera aggressivitet, sexualitet och behov av närhet.” (www.symbolon.se)

3.6 Symbolpedagogik

Symbolpedagoger arbetar med livsval och livsförändringar, att förstå vem man är, vad man har för uppgift här i livet och vilka valsituationer man har. Ofta handlar det om att lyfta fram dolda resurser hos klienterna och integrera dem. De får därmed ett verktyg att hantera sina livsfrågor (www.symbolon.se).

Utbildningen behandlar och integrerar de flesta kreativa uttrycksformer³. Under utbildningen får man ta del av teorier, lära sig tillämpa dessa i praktiska övningar samt få fördjupa sig i egna personliga upplevelser. Det ges utrymme för självreflektion och personlig utveckling under utbildningen till symbolpedagog (www.symbolon.se).

3.7 Bild som metod och Socialt arbete

Vi har inte hittat svensk forskning som direkt knyter an till bild som metod i socialt arbete. Frågan berörs av en del författare men tas inte konkret upp som något som behöver uppmärksammas. Därför är det viktigt att denna fråga tas upp så att möjligheter och hinder med bild som metod i socialt arbete belyses.

³ Denna utbildning ”Symbolon” finns endast i Göteborg och bedrivs av psykologen och psykoterapeuten Åke Högberg.

4. ORGANISATIONSTEORETISKT PERSPEKTIV

För att förstå och diskutera vilka hinder och möjligheter bild som metod har, har vi valt att försöka använda oss av delar ur organisationsteorin i vår analys. Med utgångspunkt i forskning om olika organisationer tar denna teori bland annat upp olika faktorer som exempelvis hur miljön ser ut och hur den påverkar olika organisationer, olika yttre påverkan, arbetsomsättningar och strukturer. Utifrån denna teori vill vi därför försöka få hjälp att belysa och förstå vårt resultat. Vi vill också utifrån organisationsteorin se möjligheter och hinder i att kunna använda bild som metod med barn och unga i olika verksamheter.

Det brukar talas om att organisationer är ”tröga”. Tröghet innebär inte att saker är omöjliga att förändra, bara att förändringar går långsamt och är beroende av utstakade banor. Organisationer blir aldrig färdiga, de är tröga men förändras ständigt. Människor som utgör delar i verksamheten och får den att dra igång, kommer och går. Organisationer är också bräckliga konstruktioner. Verksamheten är beroende av att människor verkligen kommer tillbaka som de har åtagit sig men även att de kan och vill göra det som de har åtagit sig (Ahrne & Hedström, 1999).

Ett centralt begrepp inom organisationsteorin är byråkrati. Sociologen M. Weber har diskuterat mycket kring detta begrepp. Nedan följer en beskrivning av vad byråkrati är enligt honom:

- En specialisering till olika områden
- En verksamhet som följer generella regler, som kräver en viss inläring
- Skrivna dokument bevaras
- En klart definierad hierarki av beslutsfattare med olika uppgifter och kompetens
- Rekrytering och befordran av anställda enligt utbildningskompetens
- Fasta karriärvägar och en intern befordringsgång
- Arbetet är en heltidssyssla som ger en inkomst som det går att leva på (Ahrne & Hedström, 1999).

Byråkratin är alltså en hierarkiskt ordnad regelstyrd verksamhet som bygger på skrivna dokument och på specialistkunskaper. Tjänstemän skall (med samma utbildning) i princip vara utbytbara med varandra. Genom att en anställning i byråkratin ger en fast inkomst och att det finns en karriärväg är de anställdas intresse av innehållet i verksamheten av formell art.

Deras eget intresse eller känslor ska inte påverka arbetet. Det som sker i en byråkratisk organisation ska vara så lite beroende av individuella tjänstemäns handlande som möjligt (Ahrne & Hedström, 1999).

Att en organisation är stark och/eller framgångsrik behöver inte betyda att den fungerar särskilt väl. De flesta organisationer är ofullkomliga. Sociologerna J. March och H. Simon (Ahrne & Hedström, 1999) är kritiska mot Weber, men deras tankar kan ändå ses som en utveckling av Webers analys av byråkratins förutsättningar. Deras organisationsmodell handlar om innehållet i reglerna och den information som går mellan olika hierarkiska nivåer: Hur ser en organiserad kommunikation ut och vilka möjligheter finns det i organisationen att fatta riktiga beslut?

I en organisation av viss storlek finns nästan alltid någon arbetsledning och specialisering. För koordineringen av verksamheten behövs effektiva sätt att kommunicera mellan de olika positionerna. Andra behöver veta vad som händer på olika håll både inne i organisationen och vid dess gränser mot omgivningen. Samtidigt konstaterar March och Simon att just specialiseringen och arbetsdelningen försvårar kommunikationen. Den gör det svårare för en person i en viss position att förstå innebörden i den information han eller hon får från en person i en annan position med andra arbetsuppgifter och andra typer av problem (Ahrne & Hedström, 1999).

5. REDOVISNING OCH ANALYS AV INTERVJUER

Vi kommer nu att redovisa resultatet av våra intervjuer i teman som följer frågeställningarnas ordning. Analyserna av resultatet har vi valt att göra efter varje tema för att göra framställningen så tydlig som möjligt. Första gången vi nämner en intervjuperson kommer vi att skriva ut namn och yrkestitel. Därefter kommer vi enbart att skriva ut deras namn.

5.1 Barn och ungas problematik

I vår studie framkommer att barn och unga kan komma till intervjupersonerna av olika orsaker. Dessa orsaker delas in efter olika teman.

Trauma, kris och depression

Barn kan ha upplevt tidigare trauman av olika former, en del kan ha mist ett syskon, andra kan ha varit med om en trafikolycka. Barn och unga kan uppleva relationsproblem i familjen,

sexuella övergrepp är inte heller ovanligt. Andra grupper av barn kan vara flyktingar. Susanne Sjölin, specialpedagog och symbolterapeut, säger: ”Det är många ungdomar som kommer till mig som går på gymnasiet. Många har depressionsdiagnoser, nedstämdhet och oro, det är vår största grupp. Jag tror att bildarbetet är bra för just de här ungdomarna.”

Familjehemssekreteraren och symbolpedagogen, Kerstin Larsson, svarade att den vanligaste problematiken hon kunde se hos barnen är att de kan vara deprimerade eller oroliga och osäkra. De kan även vara väldigt aktiva. De reagerar olika beroende på personlighet och vad de har varit med om men det är vanligt att många barn är jobbiga i början av en placering och att de blir jobbiga i samband med umgänge med de biologiska föräldrarna.

Självskadebeteende och ätstörning

Ur intervjuerna framkommer att det är vanligt med flickor som skadar sig själva. Det är även vanligt med ätstörningar bland unga som blir aktuella på Barn och Ungdomspsykiatri (BUP). Barn och unga kommer dit för att de gjort självmordsförsök eller har missbruksproblem. Lena Rydberg, specialpedagog och symbolterapeut, nämner att de är engagerade i gruppverksamhet med barn till föräldrar med psykisk sjukdom. Katarina Carlsson, instruktör och bildterapeut, berättar: ”Just nu är det trendigt bland en del tonårsflickor att skära sig, det är som att det smittar.”

Utåtagerande

Barn och unga med diffusa diagnoser kan vara aktuella. Dessa kan ha ett avvikande, utåtagerande beteende, där de stör andra elever samt skolvägran av olika anledningar. Det kan finnas problem med den psykiska utvecklingen eller relationsstörningar men det kan också handla om diagnoser som ADHD eller DAMP. Barns problematik kan även vara att de inte klarar av att gå i normalklass:

”De kan inte sitta stilla på stolen, de kan inte ta in vad läraren säger på lektionerna. De kan även ha koncentrations- och perceptionssvårigheter, de kan inte förnimma var de är i rummet, de vet inte var de själva slutar. De bråkar mycket med klasskamrater och lärare och det blir mycket konflikter på raster. Dessa elever klarar inte den nya pedagogiken i skolan, till exempel att gå själv och hämta något, det är mycket man kan bli distraherad av på vägen dit.” (Eva Nilsson, socialpedagog och symbolterapeut)

Sjukdom och fysiska hinder

En orsak till att barn och unga kommer till Barnhabiliteringen kan vara att de har råkat ut för en olycka eller på grund av någon sjukdom som gör att de behöver rehabiliteras. Rehabili-

teringen ser olika ut för barnen och de unga. Man samordnar insatserna, verksamheten bygger på att reparera den fysiska kroppen. Ofta är hela familjen i kris när de kommer dit. Barn eller unga med allvarliga sjukdomar kommer också till BUP. Inom Barnhälsovården var de vanligaste orsakerna till att barnen kom dit att de inte kunde sova eller kissa och bajsa. En del barn kan ha språkstörningar.

Analys

Ur intervjuerna framkom flera olika anledningar till varför barn och unga kommer till intervjuerna. Detta stämmer väl med vad tidigare forskning visar. Judith Rubin (1998), professor i psykiatri och författare till ett flertal böcker om bildterapi, skriver att bildterapi kan användas i en oändlig variation av olika syften att behandla eller hjälpa på något sätt och menar att det inte finns några gränser för vilka som kan bli hjälpta med bild som metod. Barn och unga med olika problem kan bli hjälpta med bildterapi eftersom processen att använda sig av konstmaterial kräver både spontanitet och kontroll. Av de barn och unga som behandlas med bild är det inte bara åldern som är utspridd utan även de problem de har kan se mycket olika ut (Rubin, 1998). Bildterapi kan även hjälpa barn som har varit utsatta för fysiska trauman av något slag. En sådan chock för kroppen kan släppa lös så starka känslor att orden känns för svaga, här kan bild vara frigörande. Bild hjälper till att både uttrycka och behärska känslor som annars kan bli överväldigande. Bild som metod kan även vara bra för flyktingar som inte kan det lokala språket (Malchiodi, 1997).

5.2 Bild som arbetsmetod

Med bild som arbetsmetod kan man arbeta på olika sätt. Här kommer vi att dela in de olika arbetsmetoderna efter olika teman.

Tema

Hur intervjuerna arbetar med bild, och om de ger teman till barn och unga, kan se olika ut. Intervjuerna gav oss lite olika svar på frågan om barnen och de unga får måla fritt eller efter givna teman. Majoriteten ansåg att en del barn och unga har svårt att komma igång och då ger man dem ett tema. De som väljer att låta barnen måla fritt säger att de inte vill styra barnen. Eva Nilsson säger att barnen på resursskolan inte får måla fritt då flippar de ofta ut. En uppgift kan vara att ta svartvita bilder, vanliga bilder i vardaglig miljö:

”Sen får de unga välja en bild som säger något om vem man är eller var i livet man befinner sig nu. Den unga väljer en bild och får sedan associera utifrån den och berätta om den. Andra teman utifrån att välja bilder kan

vara att välja en bild som säger något om vad trygghet är eller ta en bild som väcker en glad känsla hos personen.” (Jens Sjögren, församlingspedagog och symbolpedagog)

Annika Tibblin, psykolog och bildterapeut, berättar om hur hon kunde jobba med barn som hade mardrömmar. Hon lärde även föräldrarna hur de i fortsättningen kunde måla och kommunicera med barnet på det viset. Detta var väldigt effektivt och barnen behövde bara komma en eller två gånger sedan hade de inga fler mardrömmar:

”Då ritade jag åt de små barnen som inte kunde rita själva. Vi ritade tillsammans, väldigt detaljerat vad det var de var rädda för. Jag frågade vad som är starkt och vad som kan skydda från det hemska och sen målade vi det. Sen fick de prata med varandra: det hemska och det skyddande, då blev det väldigt åskådligt för barnen. Jag försökte hitta det positiva, alltid hitta det positiva. Utgångspunkten är att kunna uttrycka det som man är rädd för, arg eller det som är bekymret för barnet och sen hitta de inre resurserna och det positiva, att alltid se barnet med sitt friska öga, alltid hitta det friska.” (Annika Tibblin)

Ett tema som flera av intervjupersonerna nämner är *trädet*. Detta är något de använder sig av första gången de träffar barnet eller den unga. Barnet eller den unga får måla ett träd som man sedan pratar tillsammans om. Barnet eller den unga får själv berätta om trädet det har målat, hur det ser ut, hur det känns osv. Utifrån detta menar fem av intervjupersonerna att man kan läsa ut och få reda på rätt mycket om barnet och den unga. Andra tecken man kan se på bilden av trädet kan vara ett träd som inte blommar eller som inte har några rötter. Efter att de har gjort bilden klar kan man fråga: ”Om det här trädet mådde bra hur skulle det se ut då?” Då kan de få måla ett nytt träd och då ser man skillnaden i bilderna.

Bild och musik

Musik är något som flera av intervjupersonerna säger att de gärna använder sig av tillsammans med barn eller unga när de ska måla eller för att slappna av innan de börjar måla. En uppgift beskriver att man tar ett stort spännblock och 6 färger:

”När de unga kommer får de varsin färg som jag delar ut vid ingången. Penslar och färger ligger framme. De får bara jobba med den färg de blir tilldelad. Jag låter dem måla och senare får alla byta plats och fortsätta med sin färg. Här kan man använda sig av lugn musik i bakgrunden. Instrumental musik, som de unga ej kan relatera till.” (Jens Sjögren)

En del av intervjupersonerna använder sig av visualisering i arbetet med bild. Uppgiften då kan vara att lyssna på musik i liggande ställning, blunda om barnen och de unga vågar. Sedan ska de måla det de upplever, en dröm brukar framkomma här som de får måla.

Agneta Sofiadotter, bildterapeut, och även musikterapeut berättar att ”klassisk musik anses läkande, till exempel Mozarteffekten och Vivaldi vet man läker neurologiskt. Ofta har denna musik jättemånga tonklanger.”

Bild och saga

Flera av intervjupersonerna nämner olika sätt att arbeta med bild utifrån en saga eller att barnet själv får skapa en saga. Ett sätt att arbeta med sagor kan vara att man läser en saga för barnet eller den unga och sedan får de måla en sekvens ur sagan som de har fastnat för.

Ett annat sätt kan vara att efter bilden är färdig får de som kan, skriva vilka olika ord som kommer till dem. Ibland blir det en saga eller berättelse utifrån en bild. De som inte har förmågan att skriva, kan man hjälpa när de berättar utifrån bilden. En del barn vill tala om vilka känslor bilden väcker upp. När bilden är klar berättar en av intervjupersonerna hur hon och barnet fortsätter att arbeta tillsammans:

”Man tar den färdiga bilden som de har gjort och sätter sig ner. Barnet får sedan berätta om bilden, då blir det ofta en saga. Efter det att vi har pratat så skriver jag ner ordentligt vad barnet har berättat i en stor svart bok. Det är den hemliga boken, den får ingen titta i.” (Agneta Sofiadotter)

Analys

De flesta intervjupersonerna använder sig av något slags tema att utgå ifrån. I den litteratur vi har studerat framkommer att användning av tema är individuellt. Att man får välja tema om det passar klienten annars kan det vara bättre med fri målning (Thomaeus, 1980). Detta har även flera av våra intervjupersoner poängterat som viktigt i användandet av teman eller inte. Åke Högberg (1996), psykolog och psykoterapeut, skriver om fritt måleri att man med det strävar efter att skapa en meditativ stämning. Innehållet blir meningsfullt och brukar handla om viktiga aspekter hos den som målar. De olika uttryckssätten, att använda sig av teman eller inte, har sina speciella kvalitéer, både fördelar och begränsningar. Flera av våra intervjupersoner nämner att de inledningsvis kan använda sig av trädet som uppgift för barnet att måla. Cathy Malchiodi (1997) menar att det är en bra uppgift att använda sig av då det inte skapar oro eller ångestkänslor hos barn och unga. När man arbetar med musik och bild så påverkar musiken våra känslor och knyter an till tidigare minnen (Högberg, 1996). Flera av intervjupersonerna använder sig av musik i arbetet med bild som metod. Inre föreställningar och musik är en stark kombination. Samtidigt som musiken upplevs blir bilderna djupare, starkare och tydligare (Högberg, 1996). Detta är något som flera av intervjupersonerna har tagit fasta på och gärna använder sig av innan de ber klienten att skapa en bild. Flera av

intervjupersonerna använder sig av berättelser eller sagor som ett hjälpmedel i bildskapandet. Hur man kan använda sagan som hjälpmedel finns det många olika varianter på. Sagans levande och föränderliga gestalter och symboler gör den till ett bra pedagogiskt verktyg (Högberg,1996).

Att tolka eller inte

Här är nio av intervjupersonerna överens. Man ska inte tolka barnens bilder åt dem. Barnen tolkar själva sin bild genom att berätta. En del av intervjupersonerna säger att de så klart funderar över vad bilden kan betyda men lägger inte fram det till barnet. Många menar att det är viktigt att ställa mycket frågor ibland så att barnet eller den unga kan se sin egen bild. Om de hittar det lilla positiva i bilden kan de uppleva hela bilden som positiv. Alla intervjupersonerna anser att man ska vara väldigt försiktig i att tolka bilder. De använder bilden mer som en utgångspunkt att prata kring. En av intervjupersonerna säger att hon kan uppleva bilden på ett sätt men barnet i sin tur kan uppleva den annorlunda och det är barnet som är konstnären. Gör de teckningar med övergreppsteman så menar intervjupersonerna att man bör gå vidare med det.

Annika Tibblin berättar att man kan jobba diagnostiskt med barn. Man ber dem rita sin familj och sedan dra linjer mellan familjemedlemmarna: ”Är det röda linjer är det arga linjer är det gröna kanske det är kärlekslinjer, är det svarta så kanske det är förlust eller avbruten kontakt, här kan man läsa ut jättemycket.” Hon är den enda av intervjupersonerna som uttryckligen säger att hon tolkar bilderna:

”Åt små barn tolkar jag bilderna ganska grovt och med äldre barn som jag har arbetat med i åldern 16-18 år tolkade vi bilderna tillsammans. Jag tolkar ju alltid själv, om jag berättar min tolkning för barnet beror på barnets mognad och om det skulle hjälpa barnet. Det är viktigt att tänka på när barn ritar vilken utvecklingsnivå de är på.”

Analys

Majoriteten av intervjupersonerna var överens om att man inte ska tolka barn och ungas bilder åt dem. För att förstå vad ett barn vill uttrycka med sin bild måste man veta i vilken situation bilden är gjord. Man kan i barnbilder se tecken på att barnet reagerar på någonting i sin omgivning. Bilden kan bli en plats där man har tillåtelse att göra sig av med obehagliga känslor (Luterkort, 1999). För att kunna tolka barnbilder måste man ha tillgång till en hel kollektion bilder, och man behöver känna barnet. Om man ska tolka barns bilder är det viktigt att man själv har gått i terapi och att hela tiden vara observant på sin egen delaktighet i

tolkningsprocessen (Luterkort, 1999). Detta hävdar även psykologen Michael Lundgren (1988) och menar, att även om man tycker att man känner ett barn väl, så bör man ta det försiktigt med tolkningar. Eftersom tolkningen är en produkt av en blandning av kunskap, erfarenhet, inlevelse, fantasi med mera i olika grader, så finns det alltid med en bit av en själv i den tolkning man gör. Det finns en risk att man projicerar sig själv i det man tolkar, dvs. tillskriver bildskaparen något som egentligen gäller en själv. Tolkningar av bilder är alltså inga objektiva sanningar (Lundgren, 1988).

Grupp eller enskilt

Utifrån resultatmaterialet har vi kunnat se att intervjupersonerna har olika erfarenhet av att arbeta individuellt eller i grupp med barn och unga, beroende på vilken arbetsplats de arbetade på samt vilka projekt som fanns där. Flera av intervjupersonerna arbetade nästan bara enskilt med barn och unga. Ibland kunde föräldrarna få komma in och vara med beroende på åldern på barnet. En del jobbade både enskilt och i grupp med barn och unga. De kunde se att det var positivt att de fick tillgång till båda arbetssätten då en del barn och unga får lite av social träning i kontakt med varandra samtidigt som den individuella kontakten är viktig för att de ska öppna sig och kunna få mer personligt stöd. Katarina Carlsson arbetade enbart i grupp med barn och unga. Hon beskriver arbetet med grupper som något positivt: "Bildgruppen, där ungdomar som egentligen inte alls fungerar ihop, där går det ändå att få dem att sitta ihop och respektera varandras grejer."

Analys

Bild som metod kan bedrivas individuellt och i grupp, med barn såväl som med vuxna. I gruppterapi blir de andra klienterna involverade i bildprocessen (Alm, 1999). Att arbeta individuellt och/eller i grupp är något våra intervjupersoner har erfarenhet av. Precis som Cathy Malchiodi (1997) menar de att det är viktigt att barn och unga som har en problematisk situation får tillgång till individuell bildterapi. Dels för att det underlättar för dem att uttrycka sina känslor, men också för att det förser dem med nödvändig uppmärksamhet, då de behöver mycket stöd och uppmuntran (Malchiodi, 1997). Utifrån vårt material ser vi också att det är positivt för barnen att måla i grupp. Det är lika viktigt att barn och unga får arbeta tillsammans i grupp med andra då det ger tonvikt åt sociala interaktioner och relationer. (Malchiodi, 1997).

Material, lokal och organisation

Majoriteten av intervjupersonerna ansåg att det var mycket viktigt att det var bra kvalitet på målarfärger, kriter och papper. Flera av intervjupersonerna säger att de förespråkar flytande färger. De menar att det ger mer kraft och är mer levande än andra material. Kerstin Larsson tar upp frågan om tillgång till material och plats där man kan arbeta med bild. ”Kommer man hem till ett familjehem så har man ju inte så mycket tillgängligt, utan då blir det ju pennor, kriter eller sagokortlek. Man tar vad man har tillgängligt.”

Flera av intervjupersonerna betonar att lokalen är viktig och visar oss gärna vart de har sina målarrum. De flesta anser att man bör stå och måla, både för att det är bekvämt men även att det är praktiskt av utrymmesskäl. En del av intervjupersonerna skulle vilja ha en större lokal för skapande och inte behöva sitta i sitt arbetsrum där det kan bli trångt. Något som flera nämner som ett hinder för att få mer resurser för bild som metod, är att man fortfarande i en del organisationsledning ser lite skeptiskt på det här med att arbeta med bild. Det anses av en del som lite ”flummigt”. Agneta Sofiadotter berättar att hon har erfarenhet av att andra personer i verksamheten har nedvärderat hennes arbete som bildterapeut och uttryckt: ”att bild kan väl vem som helst hålla på med.”

”Jag har inte så mycket mer att använda. Annars skulle jag gärna använda mer material. Ni ser ju att rummet är rätt så litet. Det ideala skulle vara att ha ett rum där man både kan måla, kanske syssla med lera, få möjlighet att röra sig mer. Det blir ju begränsat att ha ett så litet utrymme.” (Liselotte Stålhammar, socionom och symbolterapeut)

Analys

De flesta av intervjupersonerna ansåg att val av material var viktigt. I litteraturen vi har använt betonas vikten av kvalitén på materialet man ska arbeta med samt att det finns ett rikt utbud av bildmaterial för barn och unga att välja bland (Högberg, 1996, Malchiodi, 1997). Flytande färger är lustfyllda att arbeta med, likaså pastellkriter. Man bör välja ett material som känns roligt att arbeta med alltså inte välja en färg som bleknar eller hårda, bleka vaxkriter. Detta kan få barn att tappa lusten att göra bilder. Rummet man ska arbeta i bör vara så oömt att det inbjuder till skapande. Färger bör stå framme jämt, de ska stå där och se lockande ut (Högberg, 1996). Detta kan förklara varför så många av intervjupersonerna ansåg att lokalen var viktig för att kunna få barnen att vilja skapa. Att terapeuten eller pedagogen har tillgång till allt detta visar barnet och den unga att deras bildskapande är mycket betydelsefullt. Terapeuten eller pedagogen får tillgång till ett stort, kvalitetsmässigt och rikt utbud av bilder (Malchiodi, 1997). Bildterapeuter är utbildade i att förstå vikten av materialets kvalitet

och att deras utbildning ger dem förmågan att bedöma vilken typ av uppgift eller materialanvändning som är mest lämpad vid olika omständigheter. Att barnet ska ha tillgång till ett eget skaparrum är viktigt. Att det inte ser ut så på alla arbetsplatser är Cathy Malchiodi (1997) medveten om.

En del av intervjupersonerna nämnde cheferna i deras arbetsorganisation som ett hinder för att få mer resurser till exempelvis en egen lokal. Vilken typ av utrustning och lokal terapeuten får tillgång till beror dels på organisationens totala resurser samt viken betydelse organisationen som sådan ger bildterapi. Cathy Malchiodi (1997) menar att terapeuten ibland måste undervisa organisationens ledning i vad som fysiskt krävs för framgångsrik bildterapi. Ofta är det så att andra professionella inte förstår att bild som arbetsmetod har speciella behov (Malchiodi, 1997). Detta kan utifrån organisationsteorin förklaras med att organisationer är ”tröga”. Det innebär att förändringar går långsamt och är beroende av utstakade banor. Organisationer förändras dock ständigt och det är människorna i verksamheten som får den att dra igång (Ahrne & Hedström, 1999) Ett hinder i att arbeta med bild har framkommit hos en intervjuperson där den andra personalen har sett skeptiskt på hennes arbete. Utifrån organisationsteorin kan detta förklaras med att det i en organisation av viss storlek finns nästan alltid någon arbetsledning och specialisering. För koordineringen av verksamheten behövs effektiva sätt att kommunicera mellan de olika positionerna. Andra behöver veta vad som händer på olika håll både inne i organisationen och vid dess gränser mot omgivningen (Ahrne & Hedström, 1999).

5.3 Möjligheter med bild

Jagstärkande

Alla intervjupersoner såg möjligheter med att arbeta med bild som metod. Sju intervjupersoner tog upp det faktum att de såg denna metod som jagstärkande. Barn och unga får, med bild som metod, ett förhållande till det som är bra och kan bära det med sig. Lena Rydberg beskriver att det inledningsvis i ett arbete, kan vara mycket svart, sen kan bilden utvecklas till att man tar in helt olika färger, som gult och rött. I början har bilden kanske inte varit så föreställande, sedan har det vuxit fram gestalter. En sol har börjat lysa, man ser en förändring. Katarina Carlsson menar att de barn och unga hon jobbar med ofta kommer nära sina känslor under bildtimmen och att detta är självstärkande: ”Här kan de lämna all skit i målningarna.”

Att barn gillar att måla är något alla intervjupersoner uttryckt. Många ser att de barn och unga de arbetar med växer och vågar mer. Annika Tibblin säger att ”barn och unga behöver stärka sin självkänsla och bli sedda, och att det är viktigt att ta vara på de resurser de har, att se det friska.” Liselotte Stålhammar menar att barn och unga, med bild som metod, hittar krafter inom sig själv utan att alltid förstå vad det handlar om.

Analys

Rob Barnes (1994) som undervisar i pedagogik vid University of East Anglia, Storbritannien, menar precis som våra intervjupersoner att ur osäkerheten kan ett genuint självförtroende växa fram när det gäller att arbeta kreativt med barn och unga. Han skriver vidare att många lärare anser att det värdefulla i bildskapandet är dess förmåga att ge barn och unga en känsla av personligt värde. Bilden blir ett sätt för barn och unga att skaffa sig självförtroende, att deras syn på världen accepteras. Ann Mari Lagercrantz (1998), bildterapeut, menar att barn och unga upptäcker att de kan sätta spår efter sig genom sitt målade, och att just sätta spår efter sig är ett djupt rotat behov hos människan. Genom att rita och måla avspeglar bilden att ”Jag finns, jag kan.” Att uttrycka sig i bilder stärker jagkänslan (Lagercrantz, 1998). Cathy Malchiodi (1997) skriver: ”Genom att hjälpa barn och unga i att uttrycka sig känslomässigt, att kommunicera och att låta dem få vara barn, bidrar till att höja deras självförtroende och jagkänsla.”

Ett andra språk

Ur intervjupersonernas svar på vad de kunde se för möjligheter med bild som metod svarade åtta att barn och unga tydligare i sina bilder än sina berättelser visar hur de mår. Dels har de lättare att uttrycka sig i bild än ord, men att måla är också ett sätt att komma i kontakt med varandra. Eva Nilsson ser en möjlighet med att barn och unga: ”får ett språk till, ett annat sätt att uttrycka sig. Det är fantastiskt, det är väldigt givande”. Då man arbetar med bild som metod blir bilden en tredje part i samtalet vilket gör att det blir lättare att tala kring sina känslor.

Bilden kan användas som arbetsredskap och verktyg för att starta diskussion och samtal och då är det lättare att prata utifrån en bild. Många menar att man med bilden kommer fram till saker utan att bara behöva prata. Katarina Carlsson berättar att hon ger sina barn och unga många uppgifter som hon får mycket information ifrån. Utifrån att använda bild som metod, menar hon att de barn och unga hon arbetar med, får tillgång till sitt ordförråd och sitt

skrivande språk och till sina målade bilder. ”Efterhand lär de sig att sätta ord på sina känslor, de begriper sin situation bättre.”

Analys

I intervjumaterialet framkom det en erfarenhet i att barn och unga har lättare att uttrycka sig i bild än i ord. Detta bekräftar Cathy Malchiodi (1997) som skriver att bildterapeuter noterat att kommunikation genom bild är mindre påfrestande för barn och unga än verbal kommunikation och att barn och unga uttrycker sig mer villigt genom bilden. Därmed kan bilden bli något av en nödvändig ”isbrytare” då bildterapeuten kan få visa att han eller hon är uppmärksam och intresserad av barnet och den unga och får möjlighet att stödja dem. Det blir därmed lättare att komma i kontakt med varandra, något våra intervjupersoner också uttryckt. Då barnet känner tillit till sin terapeut får de lättare att tala kring sina känslor (Malchiodi, 1997). Barbro Luterkort (1999) skriver att terapin blir ett möte mellan tre; bild, klient och terapeut. Detta är något som även framkommit ur våra intervjuer.

Fåkontakt med sig själv genom bild

En central del i bildskapandet som intervjupersonerna tar upp är att barn och unga får kontakt med sig själva och sin situation. Alla är överens om att allt det som är väldigt centralt och viktigt för barn och unga kommer fram i bilden. Katarina Carlsson upplever att barn och unga testar mycket då de målar med bild. ”Just det här att de vågar lämna ut det här smärtsamma, livsfrågor, sexualitet och allt möjligt i bilden.”

Bildskapandet är ett verktyg till utveckling och bearbetning, ett redskap där barn och unga kan uttrycka sina inre bilder synliga på ett papper. Susanne Sjölin ser att: ”Möjligheter öppnas för varje individ när man får kontakt med sina inre bilder och kan arbeta med detta, vilket är positivt och bra för att kunna vara den man är ämnad att vara, för att kunna bejaka den man är.” Därmed kan intervjupersonerna hjälpa barn och unga genom att deras problem tydliggörs. Bilden blir begriplig och hanterbar och den får ett meningsfullt sammanhang. Kerstin Larsson betonar vikten av att man i varje möte med barn och unga ska försöka göra livet mer begripligt. ”Sedan kan man sätta sig bättre in i barns situation genom bild som metod, och det är ju lyckat att man förstår barnet bättre. Man kommer snabbare in i barnets hjärta.”

Jens Sjögren ser det som ett effektivt sätt att lära känna varandra. Man lär känna varandra på ett djupare sätt utan att behöva prata så mycket. Han menar att barn och unga kan ”nä sin

identitet utifrån bilden, det får dem att känna sig själva bättre, man når dem in i själen”. För barn och unga med DAMP / ADHD eller annan typ av inlärningssvårigheter, och som inte riktigt kan förstå en konflikt kan man istället rita konflikten. Situationen kan då bli tydligare för dem.

Analys

Ur intervjumaterialet framgår det att barn och unga testar mycket under bildskapandet. Genom att måla får barn och unga möjlighet att experimentera, låtsas, uppleva sitt inneboende barn och få kontakt med sig själv (Malchiodi, 1997). Det är ofta ett hjälpmedel för barn och unga att berätta en historia utifrån en bild, därmed kan barn och unga lättare visa och tala kring sina känslor och det blir lättare för terapeuten att se barnet och den unges problematik (Malchiodi, 1997).

I vår resultatredovisning framkommer det att bildskapandet är ett verktyg till utveckling och bearbetning. Därmed kan intervjupersonerna hjälpa barn och unga genom att deras problem tydliggörs. Barbro Luterkort (1999) menar att för att förstå något om sig själv kan man med terapeutens hjälp undersöka sina bilder och komma till klarhet. De symboliska uttryckssätten ger möjlighet för det inre jaget att formulera sig, visa sig och därmed få en identitet. Man får en bekräftelse på det egna jaget och en insikt samtidigt (Högberg, 1996). Det är i mötet med terapeuten som bilden görs och terapeuten ser, hör och ger tillbaka till barnet och den unga (Luterkort, 1999). Bilden kan därmed hjälpa barn och unga att identifiera och klargöra problem (Malchiodi, 1997). Edith Kramer bildterapeut och en av pionjärerna i arbetet för bildterapi:s upprättande som terapeutisk metod, menade att bildskapande kan användas av barnet till att skapa ordning och sammanhang i en förvirrad situation, skriver Cathy Malchiodi (1997). Negativ energi kan omvandlas genom bildskapandet till något konstruktivt och ge en positiv känsla. Bilden blir begriplig och hanterbar och den får ett meningsfullt sammanhang.

Inte bara bild

En stor del av de personer vi intervjuat talar om vikten av berättelser eller sagor, till exempel berättelser om barn som varit med om samma sak som intervjupersonernas klienter. Många tror att de är själva i sin problematik. Lena Rydberg menar att det är en öppning för många när de känner igen sig i dessa berättelser.

Alla vi intervjuat menar att man med bilden kan sammanföra sagor eller berättelser. Det ena kan ge det andra. Vidare vill en del barn och unga hellre jobba med andra ämnen, en del vill skulptera i lera medan andra kan behöva mer utav lekterapi. Att jobba med bilden möjliggör även dessa tillvägagångssätt.

Analys

Våra intervjupersoner ser att sagor och berättelser är viktiga för barn och unga. Michael Lundgren (1988) menar att när man använder sig av sagor med barn som har råkat ut för något kan det underlätta för barnet att förstå. Det hjälper inte alltid att helt enkelt berätta för barn vad som har hänt. Barn måste ändå ta hjälp av fantasins värld för att bearbeta vad de fått veta. Här kan sagorna komma in. Med sina symboler möter sagorna barnen på deras eget språk. Dessutom behandlar de ofta sådant som är viktigt för barn (Lundgren, 1988). I sagan får barnen se att det goda segrar över det onda och det är det som ska ge dem kraft att leva vidare och våga tro på en framtid, trots brister i familjen, menar Barbro Luterkort (1998). I sagan har barnen möjlighet att bearbeta svåra och förbjudna känslor.

5.4 Hinder med bild

Tolkning och utbildning

Alla intervjupersoner utom en talar om vikten av att aldrig tolka vad det är barnen och de unga målar. Här följer ett exempel på hur bilder kan misstolkas.

”Ritar man ett träd som ser ut som en snopp behöver det inte vara det. Man kan tolka in vad som helst i en bild om man vill och det är livsfarligt. Man kan skada om man går in och tolkar för mycket. Våra barn och unga är ofta livrädda för att man går in och tolkar deras bilder. En del klienter kan vara så rädda i början för att lämna ut sig och att deras målningar ska tolkas att de helt enkelt inte vågat måla.” (Katarina Carlsson)

Kerstin Larsson påpekar att det är lätt att man fastnar i det här med att det svarta är sorgens färg. Det är inte alltid så: ”Om de målar svart så är det kanske på natten.” Att misstolka blir ett hinder i arbetet med bild som metod. För att kunna tolka krävs rätt utbildning. Detta diskuteras av Annika Tibblin. Hon var den enda som tolkade barnens bilder vilket ingår som en del i hennes arbetsprocess. Hon påpekar att man måste ha mycket stor kunskap om bild- och symbolterapi, samt att man är väl bekant med barns psykologiska utveckling om man ska arbeta terapeutiskt med barn och ungas bilder.

”Man kan inte sitta som en vuxen och helt självklart tolka på olika sätt utifrån fördomar och förutfattade meningar då kan det hända att man misstolkar barnets bilder och tolkar vad man själv vill få in. Då kan man använda barnet mot sig själv och det blir som ett övergrepp igen.” (Annika Tibblin)

Det finns även en annan aspekt att belysa och det är skillnaden mellan bild- och symbolterapeuter och symbolpedagoger. Agneta Sofiadotter menar att det kan vara farligt att jobba med bilden terapeutiskt när man inte är bildterapeut då kan man begå väldigt svåra övergrepp. Jens Sjögren håller med och säger att hans uppgift är att sätta igång processer, att tolka och gå alltför djupt in i barnets problematik är inte hans uppgift.

Analys

Alla våra intervjupersoner utom en har betonat vikten av att inte tolka barn och ungas bilder. Annika Alm (1999), bildterapeut, skriver att de som är utbildade bildterapeuter tolkar barnens bilder till viss del men att barnet alltid är delaktig i själva tolkningsprocessen. Man ska som bildterapeut inte i första hand berätta för barn och unga vad han eller hon ser i bilden utan försöka få dem att själva ge uttryck åt materialet (Alm, 1999). De symbolpedagoger vi har intervjuat har klart och tydligt berättat att de inte tolkar barn och ungas bilder eftersom de inte har någon terapeutisk utbildning. Rob Barnes (1994) menar att det är mycket riskabelt att försöka läsa in alltför mycket i barns teckningar, ofta blir man mycket vilseledd. Han menar att deras teckningar mer beskriver hur framförallt barn tänker om sig själva än vad de faktiskt ser när de tittar efter.

Olika känslor inför bild

Nedan tar vi upp exempel ur vårt intervjumaterial på känslor som hos barn och unga kan skapa hinder för att vilja arbeta med bild som metod

Prestationsångest, om att bilden barnen och de unga målar måste bli fin, talar många av våra intervjupersoner om som något negativt. Det finns inte något fint eller fult. En del intervjupersoner föredrar flytande färg därför att barnen då inte koncentrerar sig lika mycket på att målningen ska bli fin. Susanne Sjölin berättar att en del barn och unga jobbar med pastellkritor som med flytande färg och tar ut svängarna: ”men det blir lätt linjeritning, och det ger lätt prestationstänkande, nu ska det vara fint”. Eva Nilsson tycker det är synd på vilket sätt man använder bilden i skolan. ”Bilden ska vara fin och om fröken tycker den är fin kan han eller hon sätta den upp på väggen.” Hon upplever hur en del barn och unga aldrig blir nöjda

med sina bilder, dessa har ofta dålig självkänsla. Hon menar att man stoppar ett flöde och en kreativitetslust.

Ibland är det så att barn och unga *inte vill måla*. Liselotte Stålhammar är en av många intervjupersoner som har varit med om detta. Hon berättar att hon upplevt att en del flickor kommit till henne, inte därför att de vill måla utan helt enkelt därför att de vill prata. Hon menar att det inte passar alla att måla och att man får lära sig att känna efter, pröva lite försiktigt. En del kan vara väldigt rädda och försiktiga i början men sen går det lättare.

Många påtalar också att det är betydelsefullt att man inte ska påskynda någon process utan att barn och unga får kommunicera i sin egen takt, det kan bli ett hinder i bildskapandet om man känner sig *stressad*. Allting måste få ta sin tid. Liselotte Stålhammar anmärker på att allting ska gå så fort i dagens samhälle, att det ska presteras så mycket och att barn och unga är särskilt utsatta. Kerstin Larsson bekräftar detta genom att hon ser ett hinder i att hon ibland kan känna sig stressad i att jobba med bild som metod. Därför ger hon inte bild som metod det utrymme som hon kanske skulle vilja.

Analys

Ur vår resultatredovisning har det framkommit att känslor såsom *prestationsångest* eller att barnet helt enkelt *inte vill måla* gör att barn och unga inte ser bildskapandet som något positivt. Det blir ett hinder. Ann Mari Lagercranz (1998), bildterapeut, har upplevt att klienter säger att de inte kan måla och de har ibland hänvisat till att deras bilder aldrig blev uppsatta av fröken i skolan. Detta ser hon som ett hinder. Då säger hon till dem att alla kan klottra, det tycker hon är ett bra utgångsläge för ur klotret kan sedan bilder framträda. Genom att uppmuntra dem väcks deras skaparlust och hindret utvecklas till en möjlighet (1998). Cathy Malchiodi (1997) talar också om att en del barn och unga kan uppleva det jobbigt att måla i början. I tidigare forskning diskuteras inte det faktum att barn och unga inte skulle vilja måla, något våra intervjupersoner har erfarenhet av. Rob Barnes (1994) talar om att en del barn och unga kan ge ett intryck av att ha uppdämda känslor när det i verkligheten bara handlar om att de inte har tillräckligt mycket energi för att koncentrera sig i att måla. En del av våra intervjupersoner påtalar vikten av att inte påskynda någon process då det kan bli ett hinder i bildskapandet om barn och unga upplever sig *stressade*. Samma åsikt hittar vi i ”Breaking the Silence” där Cathy Malchiodi (1997) menar att det är viktigt att etablera tillit mellan terapeuten och barnet eller den unga. Avslöjanden blir mindre traumatiska om man har ett

tillitsfullt förhållande och barn och unga får den tid de behöver utan att känna sig stressade. Barn och unga som känner sig bekväma och uppskattar sin tid tillsammans med terapeuten ger sannolikt mer optimala svar på terapeutens frågor (1997).

Brist på forskning och legitimation

Tre intervjupersoner påtalade att det är ett hinder, för att utveckla och arbeta med bild som metod, att det finns för lite empirisk forskning om bilden som metod. Susanne Sjölin såg det som ett hinder om någon i hennes arbetsorganisation till exempel under spartider skulle vilja dra in tjänsten då de kunde ha den uppfattningen att bild som metod inte är inte tillräckligt evidensbaserat. Gunilla Aurell, kurator och bildterapeut, menar att bildterapi är något som borde användas mycket mer och något som Socialstyrelsen borde erkänna. ”De godkänner ännu inte bildterapi. Man kan inte bli legitimerad bildterapeut i Sverige.” Agneta Sofiadotter upplever det som ”kämpigt” att hon inte är legitimerad bildterapeut. Hon menar också att detta är något som Socialstyrelsen borde erkänna, då de ännu inte godkänner bildterapi som arbetsmetod. Socialstyrelsen verkar ha en kluven inställning till hur de ska betrakta bildterapi som arbetsmetod. Trots att hon inte har någon legitimation som bildterapeut har hon i sin egenskap som just bildterapeut fått uppdrag från Socialtjänsten.

Analys

Utifrån vår resultatredovisning framkommer det att tre intervjupersoner ser det som ett hinder att det finns för lite empirisk forskning kring bild som metod. Cathy Malchiodi (1997) skriver att det finns en lockelse i att använda bild som metod med barn och unga som levt under svåra situationer, men att det finns relativt lite skrivet om detta viktiga ämne. Användningen av bild som metod, som förebyggande arbete med barn och unga som levt under svåra situationer, har inte riktats tillräckligt mycket uppmärksamhet av forskare och är värd mer utredning och vetenskaplig forskning (Malchiodi, 1997). Fortsatt forskning menar Ulla Blohm (1999) behövs för att formulera och klargöra de terapeutiska möjligheter som arbete med bild som metod innebär. I första hand har bildterapi förmåga att väcka klientens intresse för egen verksamhet och självreflektion och för att bemästra problem hittills i första hand beskrivits i fallbeskrivningar. Framöver behövs också utförliga studier med större patientpopulationer. Forskning med sådan inriktning har påbörjats (Blohm, 1999). Bildterapi står under en pågående process i att försöka bevisa sina möjligheter genom vetenskaplig data och empirisk forskning. Att belägga fakta empiriskt är dock en process som tar lång tid och det kan vara en svårighet för terapeuten att rent objektivt basera fakta från sina klienter (Malchiodi, 1997).

Det har av flera av våra intervjupersoner setts som ett hinder att man som bildterapeut inte kan få legitimation i Sverige. En förklaring varför det kan vara svårt att få en utbildning som legitimerad bildterapeut kan vara att i vårt utbildningssamhälle innebär detta med bildterapi-utbildning en gränsöverskridande utbildningsprocess. Ulla Blohm (1999) menar att det inte har varit lätt att arbeta med att införa bildterapi som egen terapiform inom det officiella utbildningsväsendet, trots stort intresse för terapiformen. Är det en utbildning inom konst eller psykoterapi? Från vilket håll ska ekonomiska resurser komma? Sedan bildterapi utvecklades som psykoterapiform har den frågan funnits med och det saknas fortfarande en bildterapi-utbildning inom högskoleväsendet (Blohm, 1999).

Utifrån organisationsteorin och sociologerna March och Simons tankar om en organisation kan vi ana varför Socialstyrelsen ännu inte i Sverige har godkänt en legitimation för bildterapeuter. Om det är så att skilda delar i Socialstyrelsen inte är överens om hur de ska betrakta bildterapi som arbetsmetod kan det vara svårt att få igång en förändring och därmed en legitimation till bildterapeuter. I boken "Organisationer och Samhälle" (Ahrne & Hedström, 1999) menar March och Simon att i en organisation av viss storlek finns nästan alltid någon arbetsledning och specialisering. För koordineringen av verksamheten behövs effektiva sätt att kommunicera mellan de olika positionerna. Andra behöver veta vad som händer på olika håll både inne i organisationen och vid dess gränser mot omgivningen. Samtidigt konstaterar March och Simon att just specialiseringen och arbetsdelningen försvårar kommunikationen. Den gör det svårare för en person i en viss position att förstå innebörden i den information han eller hon får från en person i en annan position med andra arbetsuppgifter och andra typer av problem (Ahrne och Hedström, 1999).

5.5 Bild inom socialt arbete

Vi nämnde tidigare att alla våra intervjupersoner såg möjligheter med att arbeta med bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Ur intervjumaterialet framkom många tips och idéer om i vilka andra sammanhang, än intervjupersonernas arbetsplats, de tror att bild som metod är användbart i socialt arbete med barn och unga. Alla intervjupersoner såg stora möjligheter i att arbeta med bild som metod i andra sammanhang än inom sin egen verksamhet. "Överallt" var ett genomgående svar på vår fråga.

Det framkom att många ville se att man på *skolor och fritidsgårdar* arbetar mer med bild som metod, både som lärare, kurator och fritidsledare. Det är här barn och unga vistas en stor del av sin uppväxt och här de har möjlighet att utveckla sin kreativitet. Susanne Sjölin menar att: ”skulle man kunna stimulera detta i skolan, att man tillät människan att utveckla detta sätt att vara i kontakt med sig själv skulle det vara guld värt.”

”På skolor och fritids skulle det vara underbart att se att barn och unga både i grupp och individuellt kan gå ifrån och kanske kan få prata med någon en stund och få måla lite. Man får ju energier av det och då orkar de med sitt skolarbete mycket bättre. Det skulle vara så billigt att ha det här integrerat i skolor och på fritids. Jag hoppas att det blir mer sådant i framtiden.” (Katarina Carlsson)

Det framkom även att bilden är något man kan jobba med *inom Socialtjänsten, inom alla dess områden*. Med bild som metod, tipsade några av intervjupersonerna, kan man ge barn och unga mycket uppgifter som man får mycket information ifrån, till exempel nätverksskator som barnet och den unga får färglägga. Många av våra intervjupersoner talar om att det skulle vara bra om fler socionomer som jobbar med barn och unga använder sig av bild som metod.

”Bild som metod kan både ge en ganska lustfylld situation och samtidigt kommer man fram till saker utan att behöva prata om det, bara. Annars är det ju att prata och prata som socialarbetare, men här kan man komma fram till exempel hur ens familj ser ut, hur man tycker kring den på ett annorlunda vis, och det är roligt.” (Kerstin Larsson)

Ur det samlade intervjumaterialet finns rikhaltiga beskrivningar av hur man kan använda bild som metod *tillsammans med barn och ungas föräldrar*. Ett exempel på detta är till exempel i en skilsmässosituation, med familjehemsplacerade barn och unga samt i familjearbete.

”Jag tror att man kan använda det som socialt utvecklingsarbete med familjer. Man kan ju bli väldigt tagen av barns målningar, till exempel i hur de upplever familjevåld, där de kan måla pappa som en väldigt stor och hotfull figur och de själva är pyttepyttesmå. Det säger ju ganska mycket om hur de känner sig och att föräldrarna då förstår att barnet behöver skydd, kanske att det kan stärka mamman då. Vi ska ju i varje möte med barn och unga försöka göra livet mer begripligt. De ska kunna påverka sin situation och förstå vad som händer och sker.” (Kerstin Larsson)

Fyra av våra intervjupersoner arbetar med *barn och unga i grupper*. De ser att det kan vara något positivt då man sammanför barn och unga med gemensamma erfarenheter så att de tillsammans får arbeta med bild. Då får de möta andra barn och unga och tillsammans med dem kan de känna gemenskap och samhörighet. Att barn och unga ofta fungerar bra i grupp är något Katarina Carlsson tipsar oss om:

”Bildgruppen, där ungdomar som egentligen inte alls fungerar ihop, där går det ändå att få dem att sitta ihop och respektera varandras grejer. Man ska ju vara i grupper i samhället, i skolan ska man fungera i grupp så det är en gruppträning där man får en egen integritet väldigt starkt.”

Det var få som uttryckte att bild var direkt olämpligt som metod med barn och unga. Det framkom att tre intervjupersoner kunde se när bild som metod var olämpligt. Dessa menar att bild kan vara olämpligt att använda med djupt deprimerade då det kan sätta igång suicidimpulser. De menar också att det är olämpligt när klienten är aktivt psykotisk eller har en Borderlineproblematik.

Analys

Alla våra intervjupersoner såg möjligheter med att arbeta med bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Många menade att man kunde arbeta med bilden överallt. Cathy Malchiodi (1997) skriver att hon ser stora möjligheter i att arbeta med bild som metod, att skapa förändring och att uppmuntra utveckling både individuellt och i samhället.

Flera av våra intervjupersoner uttryckte en önskan om att personal på *skolor och fritidsgårdar* ska arbeta med bild som metod mer. Rob Barnes (1994) menar att det är beklagligt att bildskapandet får så liten plats på många skolor, att det är något man ofta bara tar till för att eleverna ska ha något att göra. En del av våra intervjupersoner menar att det är i skolan barn och unga har möjlighet att utveckla sin kreativitet. I bildskapandet får barn och unga en unik möjlighet att ägna sig åt visuella kvaliteter och de lär sig lita på vad deras sinnen säger dem (Barnes, 1994). Cathy Malchiodi (1997) skriver att Edith Kramer upplevde att bildterapi hade en preventiv funktion och kunde vara av värde för barn och unga där det kunde finnas risk för ett känslomässigt kaos. Därför menade hon att det var viktigt att denna metod skulle vara tillgänglig bland den personal som arbetade med barn och unga, bland annat på skolor och fritidsgårdar, där man tidigt kan uppmärksamma barn och ungas problematik (1997).

I vår resultatredovisning framkom det att man kan arbeta med bild som metod inom *Socialtjänsten*. Cathy Malchiodi (1997) ser att ett intresse har väckts hos bland annat personal inom socialt arbete, för de möjligheter bild som metod har för barn och unga som har det svårt, både uppskattningsmässigt och behandlingsmässigt. Hon menar att bildens mest effektfulla aspekt är dess förmåga att skapa och återupprätta psykologisk balans. Därför kan man, skriver Cathy Malchiodi (1997), arbeta preventivt med bild som metod med barn och unga i det sociala arbetet.

Efter vad vi har förstått av de intervjuade så används inte bild som metod i någon större utsträckning inom olika verksamheter i socialt arbete idag och de flesta skulle vilja se en förändring. Utifrån organisationsteorin kan vi se en anledning till varför det är så här inom verksamheterna idag. Organisationsteorin talar om att organisationer är "tröga". Tröghet innebär inte att saker är omöjliga att förändra, bara att förändringar går långsamt och är beroende av utstakade banor. Organisationer blir aldrig färdiga, de är tröga men förändras ständigt. Människor som utgör delar i verksamheten och får den att dra igång, kommer och går. Organisationer är också bräckliga konstruktioner. Verksamheten är beroende av att människor verkligen kommer tillbaka som de har åtagit sig men även att de kan och vill göra det som de har åtagit sig. Inom organisationsteorin är byråkratin ett centralt begrepp, Webers beskrivning om vad en byråkrati är tycker vi passar in på en del av de organisationsledningarna som våra intervjupersoner arbetar under. Utifrån detta kan man ytterligare belysa varför det kan vara svårt att få verksamheter inom socialt arbete att betrakta bild som metod som ett användbart arbetsverktyg. Weber menar att det som sker i en byråkratisk organisation ska vara så lite beroende av individuella tjänstemäns handlande som möjligt. Detta leder i sin tur till att det blir svårt för en enskild människa i organisationen, exempelvis en bildterapeut, att införa nya arbetsmetoder utifrån till exempel bild som metod. Det är också en svårighet att vara den enda personen i organisationen som till exempel har utbildning i bild som metod och försöka väcka ett intresse för denna metod inom socialt arbete. Denna svårighet diskuteras av Ahrne och Hedström (1999).

Bild som metod är något våra intervjupersoner upplever eller tror att man kan arbeta med *tillsammans med barn och ungas föräldrar*. Vi får exempel både på att man kan använda det i en skilsmässosituation, och med barn och unga i familjearbete. Att ibland arbeta med hela familjen kan tillföra ett väldigt viktigt perspektiv då man ska utvärdera och bedöma problem inom familjen. Det kan bli tydligt hur barnen interagerar inom familjen och hur familjen fungerar tillsammans genom att de som grupp får arbeta med bilduppgifter. Att använda bildterapi tillsammans med en terapeut som har kännedom i föräldraförmåga kan också vara ett hjälpmedel för föräldrar som inte vet hur de ska interagera på ett positivt och konstruktivt sätt med sina barn. Bildterapi kan även stärka familjen då de gör någonting tillsammans, de upplever gemensamma erfarenheter (Cathy Malchiodi, 1997).

Fyra av våra intervjupersoner har erfarenhet att använda bild som metod med *barn och unga i grupper*. De upplever det som något positivt då man sammanför barn och unga med

gemensamma erfarenheter så att de tillsammans får arbeta med bild. Att arbeta i grupp ger barn och unga möjlighet att samspela tillsammans med andra (Malchiodi, 1997). Det ger en social erfarenhet. Det utvecklas en kamratskap mellan de barn och unga som tillsammans arbetar med bild och som har gemensamma problem och erfarenheter. Det ger tröst åt barn och unga när de inser att det finns andra som har liknande problem och erfarenheter som de själva. Att barn och unga ofta fungerar bra i grupp är något Katarina Carlsson har erfarenhet av. Cathy Malchiodi (1997) betonar vikten av att ha fasta regler då man arbetar tillsammans i grupp. Att barn och unga måste lära sig att respektera varandras åsikter, känslor och bilder samt att man är förtrolig med det som skapas under grupptimmen.

6. RESULTATSAMMANFATTNING

Vi kommer nu kortfattat sammanfatta redovisningen av våra intervjuer utifrån syftet att undersöka vilka möjligheter och hinder det finns med att använda bild som metod i socialt arbete med barn och unga. Vi utgår från våra frågeställningar.

Både ur litteraturen vi läste och intervjuerna framkom det att barn och unga kan komma till intervjupersonerna av många olika orsaker. Barn och unga kan ha upplevt trauman, kris och depression. En del barn och unga har självskadebeteende och ätstörningar, andra har problem med den psykiska utvecklingen eller relationsstörningar. Slutligen har vi sett att man kan använda bild som metod med barn och unga som har en sjukdom eller ett fysiskt hinder. Judith Rubin (1998) bekräftar detta faktum då hon menar att det inte finns några gränser för vilka som kan bli hjälpta med bild som metod. Utifrån vårt arbete har vi sett att bild som metod kan användas inom BUP, Barnhälsovården, Barnhabiliteringen, Resursskolan, Svenska Kyrkan och Socialtjänsten.

Utifrån resultatmaterialet har det visat sig att bild som metod kan användas på olika sätt, bland annat beroende på hur intervjupersonen föredrar att arbeta och vad som lämpar sig för barnen och de unga. Teman använder sig många av speciellt i början då det kan vara svårt att komma igång med bildskapandet, medan andra menar att barn och unga ska få måla helt fritt. Båda sätt har sina kvalitéer. Flera av våra intervjupersoner berättar att de använder sig av musik och berättelser eller sagor som ett hjälpmedel i skapandet. Förutsättningarna för hur bild som metod används kan vara en resursfråga och kan se olika ut på olika arbetsplatser beroende på vilket material terapeuten eller pedagogen får tillgång till, hur stort utrymme barnet och den unge får i bildskapandet samt hur organisationen ser på bild som arbetsmetod.

Alla intervjupersoner såg möjligheter med att arbeta med bild som metod. Det framkom att intervjupersonerna såg denna metod som jagstärkande, barn och ungas självkänsla stärks. Barn och unga har lättare att prata utifrån en bild och visar tydligare i sina bilder än i sina berättelser hur de mår. Cathy Malchiodi (1997) bekräftar att kommunikation genom bild är mindre påfrestande för barn och unga än verbal kommunikation och att de lättare uttrycker sig med bild. Detta arbetssätt gör att det blir lättare att komma i kontakt med varandra och den person som arbetar med bild som metod kan därmed lättare sätta sig in i barnet och den unges situation och bistå med sin hjälp. Problemet synliggörs, bilden blir begriplig, hanterbar och får ett meningsfullt sammanhang. Att misstolka blir ett hinder i arbetet med bild som metod. Alla intervjupersoner utom en talar om vikten av att aldrig tolka vad det är barnen och de unga målar. För att tolka krävs rätt utbildning och som symbolpedagog tolkar man aldrig barn och ungas bilder. Michael Lundgren (1988) menar att man ska vara försiktig med tolkningar. Våra intervjupersoner har beskrivit att en del barn och unga kan ha olika känslor inför bild som metod, såsom prestationsångest eller att de helt enkelt inte vill måla, och detta kan utgöra ett hinder. I tidigare forskning diskuteras inte det faktum att barn och unga inte skulle vilja måla. Tre intervjupersoner ser det som ett hinder att man som bildterapeut inte kan få legitimation i Sverige och att det är ett hinder i att det finns för lite empirisk forskning om bilden som metod. Detta har vi hittat belägg för i litteraturen (Blohm, 1999, Malchiodi, 1997).

Det har framkommit i intervjuerna att alla såg stora möjligheter i att arbeta med bild som metod i andra verksamheter än deras egen. "Överallt" var ett genomgående svar. Många ville se att man på skolor och fritidsgårdar arbetar mer med bild som metod, då det är här barn och unga har möjlighet att utveckla sin kreativitet. Det framkom att intervjupersonerna anser att man kan arbeta med bild som metod inom Socialtjänsten, inom alla dess områden. Här kan man ge barn och unga många uppgifter som man kan få mycket information från, till exempel nätverkskartor. Bild som metod kan användas tillsammans med barn och ungas föräldrar, både då de kan vara en del av barnets och den ungas problematik, att de kan lära sig interagera tillsammans eller att de kan ha en stödjande funktion. Ur intervjuvaren har vi också sett att man kan arbeta med bild som metod gemensamt med barn och unga i grupp. De fyra intervjupersoner som arbetat med grupper hade positiva erfarenheter av att barn och unga med gemensamma erfarenheter kan känna gemenskap och samhörighet. Cathy Malchiodi (1997) skriver att hon ser möjligheter i att arbeta med bild som metod både individuellt och i samhället för att skapa förändring och uppmuntra utveckling.

7. SLUTDISKUSSION

Här kommer vi att diskutera materialet utifrån några av våra egna reflektioner av den kunskap våra intervjupersoner har delat med sig av till oss och av det som framkommit i litteraturen. Reflektionerna berör vårt upplägg av arbetet, de frågor vi hade i början av uppsatsen och de frågor som väckts under arbetets gång.

När vi bestämde oss för att skriva om bild som metod i socialt arbete med barn och unga hade vi en tanke om att man ska kunna använda bilden i större utsträckning än vad det görs ute i olika verksamheter idag. Vi ville därför se hur ett antal professionella såg på detta. För att få så bred bild som möjligt valde vi att intervjua bild- och symbolterapeuter samt symbolpedagoger med olika yrkesroller. Det resultat vi har fått fram stämmer bra överens med våra förväntningar på bild som metod och vi skulle gärna se att man ute i olika organisationer använder sig mer av detta arbetssätt. Vi har i vårt arbete fått fram både möjligheter och hinder med bild som metod. En fråga vi ställer oss är hur dessa hinder skulle kunna överbyggas genom att vara medveten om att de finns. Vi har en förståelse för att möjligheten att använda bild som metod kan vara en resursfråga ute i kommuner och landsting. Vi hoppas på att det kommer mer forskning om bild som metod för att fördjupa kunskap om denna metod.

Vi ser att det är viktigt att göra barn och ungas situation begriplig för dem själva och bilden kan vara ett bra hjälpmedel för detta. Under uppsatsens gång har tankar väckts kring bild som något som skulle kunna användas med barn och unga i socialt arbete utan att socialarbetaren behöver ha någon utbildning i bild som metod. Man ska kunna måla med barn eller unga för deras skull, då det underlättar för dem att uttrycka sina känslor med bild, och speciellt de som har svårt att uttrycka sig med bara ord. Om man inte tolkar bilderna kan bilden bli ett sätt att kommunicera med barn och unga och kan vara ett bra redskap att nå dem. Det är viktigt att barn och unga blir de centrala, att de lyfts fram. Det är viktigt att ha ett barnperspektiv i det sociala arbetet med barn och unga och vi ser att detta sker genom att låta barnen måla. Vi tycker att det behövs en förändring i tänkandet kring bild som metod i socialt arbete. Det är inte bara ett diffust arbetssätt, utan kan vara ett användbart redskap i samtal med barn och unga vilket framkommit i vårt intervjumaterial.

Tre intervjupersoner berättar hur bild som metod inte bara behöver kopplas direkt till barn och unga. De vill att bild som metod även ska spridas till personal som ska jobba med barn och

unga och hur de kan använda bild som metod. Agneta Sofiadotter, Katarina Carlsson och Liselotte Stålhammar har hört av sig till Socialhögskolan i Lund och Helsingborg då de menar att man kan arbeta med bild som metod, till exempel när man börjar en utbildning. Vi tycker att det vore bra att uppmärksamma bild som metod på olika utbildningar för studenter som i framtiden ska arbeta med människor. Under utbildningen skulle det kunna bjudas in gästföreläsare som kan introducera begreppet bild som metod. Efter vad vi har förstått under uppsatsens gång så är det många som inte har en aning om att man kan använda bild som metod, det behöver komma in nya tankar i socialt arbete redan under utbildningsstadiet.

Vi har funderat över om uppsatsen kunde ha sett annorlunda ut om vi även intervjuat socialarbetare som inte använder sig av bild som metod i sitt sociala arbete. De vi har intervjuat är alla mycket positivt inställda till användningen av bild som metod i socialt arbete. Det kunde ha varit intressant att få höra en annan syn på bilden som metod. Vi har även funderingar kring om man hade kunnat intervjua barn och unga som har fått använda sig av bild som metod inom socialt arbete och deras tankar och känslor kring detta. Hade resultatet blivit annorlunda? Hade det framkommit fler hinder med bilden om vi hade valt andra intervjupersoner? Dessa frågor lämpar sig väl för framtida forskning.

Vi har upplevt detta examensarbete som väldigt lärorikt och spännande och vi skulle gärna vilja studera många av dessa tankegångar närmre. Vi hoppas att med vår uppsats väcka ett intresse för bilden som metod.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Ahrne, Göran & Hedström Peter (1999) *Organisationer och samhälle*. Lund: Studentlitteratur

Alm, Annika (1999) De konstnärliga terapiernas särart i *Konstnärliga terapier – bild, dans och musik i den läkande processen*. Stockholm: Natur och Kultur.

Aronsson, Karin (1997) *Barns världar- barns bilder*. Stockholm: Natur och Kultur.

Barnes, Rob (1994) *Lära barn skapa*. Lund: Studentlitteratur.

Blohm, Ulla (1999) De konstnärliga terapiernas särart i *Konstnärliga terapier – bild, dans och musik i den läkande processen*. Stockholm: Natur och kultur.

Borgström Norrby, Lisa & Lundgren, Michael (1988) *Sagens läkande kraft*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Denscombe, Martyn (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Halvorsen, Knut (1992) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.

Holme, Idar Magne & Solvang, Bert Khron (1997) *Forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur.

Högberg, Åke (1996) *Att utvecklas med symboler*. Stockholm: Natur och Kultur.

Lagerkrantz, Ann Mari (1998) *Bildterapi i När orden inte räcker*. Stockholm: Natur och Kultur.

Luterkort, Barbro (1999) *Barn i Bildterapi, att berätta om det svåra i bilder och videosagor*. Stockholm: Prisma.

Malchiodi, Cathy (1997) *Breaking the Silence- Art therapy with children from violent homes*. Bristol: Brunner/Mazel.

Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2000) *Vad är socialt arbete? Socialt arbete - en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Rubin, Judith (1998) *Art Therapy- an introduction*. Philadelphia: Brunner/Mazel.

Soydan, Haluk (1990) *Att studera sociala arbetets idéhistoriska rötter: en teoretisk referensram*. Örebro: Högskolan i Örebro.

Thomaeus, Jan (1980) *Den förnekade bilden*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

Internet

<http://www.symbolon.se>, 031209

<http://www.symbolterapi.com>, 031209

Intervjuer

Jens Sjögren, församlingspedagog och symbolpedagog i Hässleholm församling.
Bandinspelad intervju den 13 november 2003.

Katarina Carlsson, instruktör och bildterapeut på BUP i Lund.
Bandinspelad intervju den 14 november 2003.

Annika Tibblin, Vitalitetskliniken (psykolog och bildterapeut på Barnhälsovården i Lund,
augusti 2000 – januari 2002).
Bandinspelad intervju den 17 november 2003.

Lena Rydberg, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad.
Bandinspelad intervju den 18 november 2003.

Eva Nilsson, socialpedagog och symbolpedagog på Resursskolan i Helsingborg.
Bandinspelad intervju den 19 november 2003

Susanne Sjölin, specialpedagog och symbolterapeut på BUP i Kristianstad.
Bandinspelad intervju den 20 november 2003.

Agneta Sofiadotter, bildterapeut på Barnhabiliteringen i Lund.
Bandinspelad intervju den 21 november 2003.

Liselotte Stålhammar, socionom och symbolterapeut på BUP i Ängelholm.
Bandinspelad intervju den 24 november 2003.

Gunilla Aurell, kurator och bildterapeut på Psykiatri i Trelleborg.
Bandinspelad intervju den 26 november 2003.

Kerstin Larsson, Familjehemssekreterare och symbolpedagog på Socialförvaltningen i Växjö.
Bandinspelad intervju den 27 november 2003.

Intervjuguide

- Berätta kortfattat om din yrkesbakgrund?
Utbildning
Anställning i organisationen.
- Berätta om vilka barn och unga som kommer till Er?
Vilken ålder har de barn och unga som går hos Er?
Varför kommer de till Er?
Kan Ni se specifika problem som är vanligt förekommande hos barnen?
Vad har Ni för målsättning med ert arbete med bild som metod med barn och unga?
- Berätta för oss hur Ni använder bild som metod i ert arbete med barn och unga?
Utifrån vilka ramar och tidsperspektiv arbetar Ni med bild som metod?
Kontrakt med strukturerade regler såsom tid, plats disposition av timmen, var bilderna bevaras.
Används samma material för alla barn eller får de välja fritt. Anser Ni att valet av material har någon betydelse.
Låter Ni barnen måla fritt och spontant eller efter olika teman och strukturerade uppgifter. Ser Ni för och nackdelar med detta.
Jobbar Ni enskilt med barnen eller arbetar/målar ni i grupp.
Tolkar Ni bilderna barnen målar åt dem eller låter Ni barnen göra detta.
Ser Ni några kännetecken i barn och ungas egna bilder som man generellt kan säga tyder på problem och resurser t.ex. mönster, färg.
- Berätta om möjligheter och hinder med bild som metod i Er verksamhet?
Exempel på lyckade fall?
Exempel på misslyckade fall?
Vilken respons har Ni fått av barn och unga i arbetet med bild som metod?
- Vad använder Ni er av för teoretiska perspektiv i ert arbete med bild?
Vilken verkan kan Ni se att detta får. För- respektive nackdelar.
- Berätta om i vilka andra sammanhang du tror att bild är en användbar metod i socialt arbete med barn och unga. När är den olämplig?
- Är det något som Ni tycker är viktigt att tänka på då man använder bild som metod med barn och unga?

Är det något mer Ni vill tillägga/berätta om?